комунікацію з територіальною громадою та можливість громадського контролю. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями та іншими інститутами громадянського суспільства є одним із механізмів такого контролю.

Отже, територіальну громаду доцільно розглядати як первинний суб'єкт локального народовладдя, правосуб'єктність якого реалізується не лише через формування органів місцевого самоврядування, а й через систему безпосередніх форм участі у вирішенні питань місцевого значення. Законодавчі зміни останніх років свідчать про поступове формування в Україні партисипативної моделі місцевого самоврядування, у межах якої громада набуває реальних правових механізмів впливу на локальну публічну політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Батанов О. В., Кравченко В. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 6–7. С. 45–53.

2. Pyvovar M. Peculiarities of the Functioning of Territorial Community Statutes Through the Lens of Legislative Changes During Ukraine's European Integration. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2025. Vol. 12, № 4 (48). P. 341–349.

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування : Закон України від 09.05.2024 № 3703-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2025, № 4, ст.8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3703-20#Text

Татаренко С. В.
доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка
Донецький державний університет внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ І НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року докорінно змінило модель використання негласних методів протидії злочинності. Значну частину заходів, які раніше існували лише як оперативно-розшукові, законодавець перевів у процесуальну форму негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) і закріпив у главі 21 КПК України [1]. Водночас Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] зберіг чинність, а перелік прав оперативних підрозділів у ньому досі містить заходи, тотожні НСРД за змістом і технічними засобами. Унаслідок цього склалася подвійна правова регламентація негласної діяльності, яка понад десятиліття залишається предметом наукових дискусій і причиною неоднакових підходів у правозастосуванні.

Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України НСРД є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. Їх проводять лише в межах кримінального провадження, відомості про яке внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань, слідчий або за його письмовим дорученням оперативний підрозділ (ст. 41 КПК України), а більшість із них допускається тільки у провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів [1]. Оперативно-розшукові заходи (далі – ОРЗ) натомість здійснюються в межах оперативно-розшукової справи, спрямовані насамперед на пошук і фіксацію відомостей про підготовку чи вчинення злочинів, а ті з них, що тимчасово обмежують права людини, проводяться з дозволу слідчого судді в порядку, визначеному КПК

України [2]. Порядок організації НСРД та використання їх результатів деталізовано в міжвідомчій Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [3].

З огляду на вищезазначене, спільними для обох інститутів є негласний характер, суб'єкти виконання (оперативні підрозділи), методи та технічні засоби, а також судовий контроль за втручанням у права особи. Розмежовують їх правова підстава, мета (пошук інформації або формування доказів), момент проведення щодо початку досудового розслідування та процесуальне значення отриманих результатів.

Першою проблемою правозастосування є дублювання окремих заходів. Аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, контроль за вчиненням злочину передбачені і КПК України, і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1; 2]. За відсутності чіткого критерію вибору правової форми виникає ризик, що процесуальні гарантії НСРД будуть підмінені оперативно-розшуковим порядком із подальшою «легалізацією» результатів у кримінальному провадженні. Перевіряючи допустимість результатів негласних заходів, Верховний Суд з'ясовує, чи існувала чітка й передбачувана процедура їх санкціонування, проведення та контролю, а також чи мала сторона захисту реальні можливості перевірити законність їх проведення [4, с. 210].

Друга проблема стосується використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в доказуванні. КПК України допускає їх використання як документів за умови відповідності вимогам ст. 99, а результатів НСРД – у порядку ст. 256 [1]. Проте на практиці суди нерідко визнають такі матеріали недопустимими через недоліки фіксації, несвоєчасне розсекречення або невідкриття стороні захисту процесуальних документів, що стали підставою для проведення заходу. Як слушно наголошує Д. К. Попихач, методологічною основою оперативно-розшукового документування має бути теорія кримінального процесуального доказування: оперативний працівник повинен розуміти предмет доказування та вимоги до властивостей доказів уже на етапі пошуку та фіксації інформації [5, с. 267].

Третьою, дедалі гострішою проблемою є робота з цифровими даними.

В. І. Василинчук та Ю. М. Поптанич звертають увагу на те, що забезпечення автентичності та ланцюга збереження цифрових доказів, отриманих під час оперативно-розшукової діяльності (від аналізу відкритих джерел до спеціальних технічних заходів), не має достатнього нормативного врегулювання, що прямо впливає на їх допустимість у суді [6, с. 32–33]. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [3] не враховує повною мірою специфіки сучасних засобів комунікації, хмарних сервісів і месенджерів.

Зважаючи на викладене, пропонуємо такі напрями удосконалення. По-перше, закріпити в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» правило, за яким після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань заходи, тотожні НСРД, щодо того самого кримінального правопорушення проводяться лише в процесуальній формі. По-друге, визначити на рівні закону вимоги до фіксації результатів ОРЗ, які в подальшому можуть використовуватися як документи в кримінальному провадженні. По-третє, оновити міжвідомчу Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури

України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [3] з урахуванням стандартів роботи з електронними доказами. По-четверте, в освітніх програмах підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції посилити практико-орієнтований складник: відпрацьовувати документування оперативних заходів з позицій допустимості доказів, аналізуючи актуальну практику Верховного Суду.

На наше переконання, ОРЗ і НСРД тісно пов’язані між собою, однак не є тотожними за своєю правовою природою та порядком проведення. Саме тому вважаємо важливим чітко визначити на законодавчому рівні межі їх застосування, встановити єдині підходи до фіксації отриманих результатів і забезпечити належну професійну підготовку оперативних працівників. Це, на нашу думку, дозволить підвищити ефективність протидії злочинності без послаблення гарантій дотримання прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 28.09.2026).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12 (дата звернення: 28.09.2026).

3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws (дата звернення: 28.09.2026).

4. Дубровка Є. І., Коваленко Д. А., Штепа І. Ю. Провокація злочину в кримінальному процесі: проблематика законодавства, практика ЄСПЛ та національна судова практика. Юридичний науковий електронний журнал. 2026. № 5. С. 205-213. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2026-5/47.

5. Попихач Д. К. Оперативно-розшукове документування злочинів: до визначення поняття. Вісник кримінального судочинства. 2022. № 1-2. С. 264-281. DOI: https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/264-281.

6. Василинчук В. І., Поптанич Ю. М. Використання цифрових доказів, отриманих під час оперативно-розшукової діяльності. Наука і правоохорона. 2025. № 4 (70). С. 24-37. DOI: https://doi.org/10.33270/05257004.3.